

УДК 351.746.1 (477)

Сопілко Ірина Миколаївна –

кандидат юридичних наук, доцент,
директор Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

Роль доктрини інформаційної безпеки України в реалізації державної інформаційної політики України

У статті досліджуються особливості правового регулювання державної інформаційної політики на сучасному етапі, встановлюється роль Доктрини інформаційної безпеки України в даному процесі.

Ключові слова: державна інформаційна політика, правове регулювання, інформаційний простір, інформаційна сфера, правове регулювання інформаційної політики, інформація, безпека.

В работе исследуются особенности правового регулирования государственной информационной политики на современном этапе, устанавливается роль Доктрины информационной безопасности Украины в данном процессе.

Ключевые слова: государственная информационная политика, правовое регулирование, информационная сфера, информационное пространство, правовое регулирование информационной политики, информация, безопасность.

Peculiarities of the legal regulation of the state information policy on the modern stage are researched in the article. The role of the Doctrine of the informational security of Ukraine in this process is established.

Key words: state information policy, legal regulation, information sphere, information space, legal regulation of information policy, information, security.

Постановка проблеми. Трансформація інформаційної конфігурації світу ставить перед дослідниками нові завдання і потребують розроблення нових підходів до питань розвитку інформаційного суспільства, визначення ролі держави в цьому процесі, з'ясування меж впливу права на суспільні відносини.

Потребують свого усвідомлення тенденції щодо кардинальної зміни і концептуально нового підходу до формування концепції державної інформаційної політики, положення якої мають бути слугувати об'єднуючим елементом для усієї нормативної бази, що регулює суспільні відносини в інформаційній сфері. Переконана, даний напрям правового регулювання через формування базового, визначального концептуального документа виступає найбільш логічним і аргументованим. На протигагу чисельним спробам дослідників удосконалювати та ухвалювати ще більшу кількість нормативних актів, яка за деякими оцінками фахівців сягає 4 000, мною пропонується підхід формування єдиної несуперечливої ієрархічної системи нормативно-правових актів, що регулюють

суспільні відносини у сфері державної інформаційної політики.

І у даному аспекті важливим етапом дослідницького завдання виступає з'ясування ролі окремих, найбільш важливих законів, котрі можуть розглядатися як системоутворюючі по кожній складовій інформаційної політики.

У теоретико-правових дослідженнях зазвичай такі проблеми увиразнюються через формування нових наукових парадигм, які детерміновані теоретичними максимами в надрах теорії права. Якщо на початку розвитку незалежної України домінували акти, які регулювали здебільшого питання технічного захисту інформації, різноманітні відносини у сфері інформатизації, то з формуванням інформаційного суспільства, розширенням обріїв антропоцентризму інформаційне законодавство також стало більше схилитися до проблем інформаційної безпеки. Однак абсолютизація питань безпеки призвела до фактичного ототожнення інформаційної політики і державної політики інформаційної безпеки. Я з цим не погоджуюсь і в даній статті визначу вплив Доктрини інформаційної безпеки

України на реалізацію державної інформаційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою підмогою для розроблення теми державної інформаційної політики стали роботи провідних наукових шкіл із інформаційного права, основними модераторами яких виступають І. В. Арістова [1], В. А. Ліпкан [2—4], І. М. Сопілко [5,6], В. С. Цимбалюк [7, 8], Р. А. Калюжний та М. Я. Швець [9].

Невирішені раніше проблеми. Натомість жодним із цих дослідників не було окремо вивчено роль даного закону в реалізації державної інформаційної політики.

Мета. Тому метою статті є визначення ролі Доктрини інформаційної безпеки України в реалізації державної інформаційної політики (ДІП).

Виклад основного матеріалу. Важливим документом у даній підгрупі є Указ Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 8 липня 2009 р.

Як це не дивно лунає, але в науковій літературі обмаль аналітичних статей, присвячених аналізу положень даного документа. Окрім публікацій В.А.Ліпкана та кількох фрагментарних статей науковців з державних установ, що здійснюють нормопроектну та наукове забезпечення діяльності президента України, а також вищих органів державної влади я знайти не змогла. Водночас навіть перераховані мною дослідження розглядають даний документ виключно з безпекових позицій, наперед звужуючи контекст проблеми лише сферою національної безпеки.

Таким чином, я проаналізую текст даного документа щодо його відповідності засадничим положенням Концепції державної інформаційної політики, теоретичні засади якої формуються в моїх чисельних публікаціях, а практична модель конкретного правового акту буде сформована в межах окремої монографії.

Теоретичні погляди на призначення *доктрини* як джерела інформаційного права, достатньо повно викладені в роботах В. А. Ліпкана [13—15]. Тому, зосередимо увагу на аналізові змістовних положень даного документа, з метою виділення предметної сфери саме для мого для дослідження.

Структурно вона складається з п'яти розділів: 1) загальні положення; 2) основні засади інформаційної безпеки України; 3) інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки України; 4) напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки України; 5) прикінцеві положення.

На моє тверде переконання помилковий є підхід науковців Інституту проблем національної безпеки, Національного інституту проблем міжнародної безпеки та щодо декларування того факту, що доктринальний рівень знаходиться на вищому щаблі ієрархічної нормативно-правової структури. Зашореність дослідників даних установ, їхня закритість і фактична монополізація і цензура наукових розвідок сфері безпеки призвели до втрати Україною здатності вести ефективне інформаційне протиборство.

Щодо вищого щабля, то ним безперечно виступає Конституція України, Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Закон України «Про основи національної безпеки України», а також Стратегія національної безпеки України. Цьому питанню присвячено багато досліджень, тому не будемо витратити час на аргументація вже досліджених положень.

Натомість щодо Доктрини інформаційної безпеки, то слід визнати, що в ній мають бути викладені концептуальні підходи реалізації державної інформаційної політики через ефективну реалізацію політики національної безпеки в інформаційній сфері, або ж державної політики інформаційної безпеки.

Доктрина інформаційної безпеки має виражати систему офіційних позицій на мету, завдання, функції, принципи та методи, основні напрями державної політики, заходи контролю у сфері реалізації державної політики інформаційної безпеки.

Ще одним моментом, на який я хочу звернути увагу, це той, що категорійно-понятійний апарат має бути визначений у відповідних законах, так само як і безпосередня компетенція конкретних суб'єктів реалізації державної політики інформаційної безпеки. У розвиток Доктрини мають розроблятися документи наступного рівня: закони, програми за певними напрямками, які мають загалом скласти систему правового регулювання у сфері

інформаційної безпеки і виступати складовим елементом системи нормативно-правового регулювання державної інформаційної політики.

У розділі 2 при визначенні основних засад інформаційної безпеки, укладачі даного документа жодним словом не обмовились про ДПП. Цей момент є принциповим: структурно державна політика інформаційної безпеки є складовою не лише державної політики національної безпеки, а й державної інформаційної політики. Саме тому до основних засад, що можна розглядати елементом наукової новизни, я б обов'язково також включила такі:

- 1) пріоритетність реалізації державної інформаційної політики України;
- 2) формування розвинутого інформаційного суспільства на засадах інформаційної взаємодії суб'єктів інформаційних правовідносин;
- 3) формування безпечного інформаційного простору;
- 4) відповідність засадам кібербезпекової політики.

Більше того, слід уточнити деякі з принципів і викласти їх в наступній редакції:

- гармонізація особистих, суспільних і державних інформаційних інтересів на засадах інформаційної ідентичності;
- інформаційна доцільність (замість економічної доцільності);
- гармонізація українського законодавства про інформацію з міжнародним.

У Розділі 3 «Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки України» до життєво важливих інтересів держави в інформаційній сфері включено ефективну взаємодію органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні *державної політики в інформаційній сфері*.

Наступний раз даний термін «*державна політика*» вже знаходимо в іншому контексті. Натомість вже у розділі 4 йдеться не про «*державну політику в інформаційній сфері*», а про «*напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки України*».

Така термінологічна плутанина обумовлена відсутністю уніфікованого та легітимованого тезаурусу основних категорій та понять, яка застосовується для опису процесів та явищ у сфері інформаційної безпеки зокрема,

і у сфері державної інформаційної політики в цілому.

Далі зазначено на те, що держава з метою забезпечення інформаційної безпеки України має вживати таких заходів:

- 1) у *зовнішньополітичній сфері* — вдосконалення інформаційного супроводу державної політики;
- 2) у *соціальній та гуманітарній сферах* — формування та реалізація державної політики національного духовного та культурного відродження, яка відповідає інтересам Українського народу і визначає чіткі критерії і пріоритети формування інформаційної політики в соціальній сфері;
- 3) в *екологічній сфері* — проведення комплексного аналізу екологічного стану територій та їх виробничого потенціалу з метою вироблення інформаційної політики щодо впровадження концепції сталого розвитку.

У цілому можу відзначити, що в цілому укладачі доктрини виділили усього вісім сфер (зовнішньополітична, сфера державної безпеки, воєнна, внутрішньополітична, економічна, соціальна та гуманітарна, науково-технологічна, екологічна), серед яких усього в трьох було виділено окремі види державної інформаційної політики. Присутній різноманітний контекст даного уживання:

- 1) інформаційний супровід державної політики;
- 2) державна політика національного духовного та культурного відродження;
- 3) інформаційна політика в соціальній сфері;
- 4) інформаційна політика щодо впровадження концепції сталого розвитку.

Наведене залишає стійке уявлення про те, що укладачі даного документа не розуміють до кінця змісту та призначення ані терміну «*державна інформаційна політика*», ані змісту сфери практичної діяльності — державної інформаційної політики — що на загал виступає додатковим аргументом на користь моєї пропозиції щодо необхідності розроблення та прийняття окремим документом у вигляді закону України відповідно до ст. 92 Конституції України Концепції державної інформаційної політики.

Утім, найбільш уживаним аналізований мною термін спостерігається в розділі 5. «Прикінцеві положення».

Зокрема в них зазначено, що Доктрина інформаційної безпеки України спрямована на забезпечення необхідного рівня інформаційної безпеки України в конкретних умовах даного історичного періоду і є основою для формування державної політики у сфері інформаційної безпеки України.

Положення Доктрини інформаційної безпеки України можуть уточнюватися і доповнюватися під час формування і реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки з урахуванням:

- змін обстановки,
- характеру і змісту загроз національній безпеці України в інформаційній сфері,
- умов реалізації державної інформаційної політики та формування національного інформаційного простору.

Таким чином, можна побачити, що лише в даному розділі укладачі документа уживають два різні терміни: 1) державна інформаційна політика; 2) державна політика у сфері інформаційної безпеки. Більше того, з'являється кореляція ДПП не з інформаційною сферою, а з національним інформаційним простором.

Такий підхід розробників даного документа свідчить про слабку орієнтацію в термінологічному полі, закладає наперед неможливі дії щодо застосування даного документа саме як відправного і системоутворювального в системі НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері інформаційної безпеки.

Важливість розгляду даного документа полягає у тому, що через осягнення його сутності можемо визначити важливе місце державної політики інформаційної безпеки в системі забезпечення національної безпеки — двоєдиної сутності інформаційної безпеки:

- 1) важлива самостійна сфера забезпечення національної безпеки — державна політика інформаційної безпеки;
- 2) невід'ємна складова кожної зі сфер національної безпеки.

Цікавим є той факт, що в аналогічному російському документі «Доктрина информационной безопасности России»

виділено чотири основні складові національних інтересів РФ в інформаційній сфері, які може покладено в основу диференціації державної політики інформаційної безпеки РФ:

1) сфера конституційних прав і свобод людини і громадянина; забезпечення духовного відродження Росії збереження та зміцнення моральних цінностей суспільства, традицій патріотизму і гуманізму, культурного та наукового потенціалу країни;

2) сфера інформаційного забезпечення державної політики РФ;

3) сфера розвитку сучасних інформаційних технологій, вітчизняної інформаційної індустрії, зокрема індустрії засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку, забезпечення потреб внутрішнього ринку її продукцію і вихід цієї продукції на світовий ринок, а також забезпечення накопичення, збереження і ефективного використання вітчизняних інформаційних ресурсів;

4) сфери безпеки інформаційних та телекомунікаційних засобів і систем, як вже розгорнутих, так і таких, що створюються на території Росії.

Для розуміння справжньої спрямованості даної доктрини в РФ, я наведу лише одне положення, яке найбільш яскраво, на мою думку, ілюструє призначення даного документа, а також полегшить розуміння коріння російської пропаганди, інформаційної війни, а також підґрунтя формування ДПП в Росії.

Отже, до негативних наслідків в інформаційній сфері російський законодавець включає недостатність нормативного правового регулювання відносин в області реалізації можливостей конституційних обмежень (виділено мною — І. С.) свободи масової інформації в інтересах захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів громадян, забезпечення обороноздатності країни і безпеки держави, яка суттєво ускладнює підтримання необхідного балансу інтересів особи, суспільства і держави в інформаційній сфері.

Таким чином, дуже цікаві конструкції на кшталт «... конституційних обмежень ... в інтересах захисту законних інтересів» доволі прозоро дають зрозуміти, що інформаційна даний документ передусім спрямовано реально

не на розвиток інформаційних прав і свобод людини і громадянина, а передусім на захист держави, причому цього висновку також можна дійти лише здійснивши аналіз складових національних інтересів в інформаційній сфері, де інтереси особи представлено лише однією складовою. З чотирьох.

Серед основних завдань стосовно ДІП в даному документі виділено:

- розвиток і удосконалення системи забезпечення інформаційної безпеки РФ, що реалізує єдину державну політику в цій області;
- розроблення і створення механізмів формування і реалізації ДІП Росії;
- розроблення методів підвищення ефективності участі держави у формуванні інформаційної політики державних телерадіомовних організацій, інших державних ЗМІ.

Цікавим є і те, що **російська мова** як чинник духовного єднання багатонаціональних народів Росії виступає **основним об'єктом забезпечення інформаційної безпеки**.

Висновки

Таким чином, аналіз положень Доктрини інформаційної безпеки України уможливило виділити наступні висновки, які виступають елементом наукової новизни:

- державна політика інформаційної безпеки становить собою окремий вид діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки;
- державна політика інформаційної безпеки пронизує усі сфери національної безпеки;

- система забезпечення інформаційної безпеки реалізує єдину державну політику національної безпеки в інформаційній сфері — державну політику інформаційної безпеки;

- державна політика інформаційної безпеки виступає складовою державної інформаційної політики в цілому;

- державна інформаційна політика пронизує усі сфери державної політики;

- державна політика у сфері інформаційної безпеки розвиває положення державної інформаційної політики у сфері національної безпеки;

- на підставі пріоритетних національних інтересів України в інформаційній сфері формуються оперативні завдання державної інформаційної політики;

- стратегічні завдання ДІП детерміновані національними інтересам, визначеними Законом України «Про основи національної безпеки України», також за правилами гіперзв'язку НПА із законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»;

- інформаційне забезпечення (супровід, підтримка) державної політики виступає складовою державної інформаційної політики, воно не заміняє її і виступає одним із її компонентів;

- пріоритетні напрями ДІП мають свою базу щорічне послання Президента України.

Список використаних джерел:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: Монографія / І. В. Арістова / за загальною редакцією О. М. Бандурки. – Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. – 368 с.
2. Ліпкан В. А. Консолідація інформаційного законодавства України : монографія / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2014. — 444 с.
3. Ліпкан В. А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : монографія / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. — 344 с.
4. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : монографія / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
5. Сопілко І. М. Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України : монографія / І. М. Сопілко. — К. : «МП Леся», 2013. – 212 с.

6. Сопілко І. М. Захист авторського права в мережі Інтернет: проблеми теорії та практики : монографія / І. М. Сопілко, А. В. Пономаренко. — К. : «МП Леся», 2013. — 116 с.
7. Цимбалюк В. С. Інформаційне права (основи теорії і практики) : монографія / В. С. Цимбалюк. — К. : «Освіта України», 2010. — 388 с.
8. Цимбалюк В. С. Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства / В. С. Цимбалюк. — К. : «Освіта України», 2011. — 426 с.
9. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. — К.: Знання, 2009. — 274 с.
10. Про основи національної безпеки України: Закон України // Офіційний Вісник України. — 2003. — № 29. — Ст. 1433.
11. Ліпкан В.А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. — [2-е вид.]. — К. : КНТ, 2009. — 576 с.
12. Ліпкан В. А. Основи права національної безпеки / В. А. Ліпкан // Публичное и частное право. — 2009. — № 2. — С. 34-46.
13. Ліпкан В. А. Доктрина національної безпеки: проблеми формування / В. А. Ліпкан // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ : зб. наук. праць. — 2003. — № 3. — С. 195-198.
14. Ліпкан В. А. Доктрина недержавного забезпечення національної безпеки України / В. А. Ліпкан // Недержавна система безпеки підприємництва як складова національної безпеки України. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. — С. 131—167.
15. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан. — 2-ге вид., доп. і перероб.— К. : Текст, 2008. — 400 с.